

Pierpaolo Cesaroni

K SLOVENSKEMU PREVODU KNJIGE
Logika oblasti. Pojemovna zgodovina kot politična filozofija.

BESEDILO GIUSEPPEJA DUSA, ki ga predstavljamo slovenskemu bralcu, je uvod v več desetletno raziskovalno delo o političnih pojmih, ki se je začelo konec sedemdesetih let in se nadaljuje še danes. Posebnost takega raziskovalnega programa, ki je z leti pridobil občuten pomen in prepoznavnost znotraj italijanske politične filozofije, je v tem, da se je od samega začetka oblikoval kot kolektivno delo, ki ga je vodila skupina okoli Univerze v Padovi. Giuseppe Duso (profesor politične filozofije na padovanski univerzi) je bil vrsto let motivator in koordinator programa. Delo je pripeljalo do izdaj nekaterih pomembnih zbornikov¹ in vrste individualnih prispevkov, iz katerih je jasno razvidno, kako je vsakdo prispeval k napredovanju skupne raziskave.² Hkrati je padovanska raziskovalna skupina o političnih pojmih s časom utrdila številne oblike dialoga in izmenjav z drugimi sorodnimi raziskovalnimi področji tako v Italiji (predvsem z ustanovitvijo nekaterih pomembnih italijanskih

---

¹ Spomnim vsaj na *Il contratto sociale nella filosofia politica moderna*, FrancoAngeli, Milano 1998, *Il potere. Per la storia della filosofia politica moderna*, Carocci, Rim 1999 in G. Duso (ur.) *Oltre la democrazia. Un itinerario attraverso i classici*, Carocci, Rim 2004.

² Izmed več kot tridesetih del zbirke naj omenim vsaj *Per la storia della filosofia politica moderna* založbe FrancoAngeli. Glej tudi spletno stran raziskovalne skupine: <https://concpolpd.hypotheses.org>.

revij na področju politične filozofije)³ kot v tujini (v Nemčiji, Franciji, Španiji in od nedavnega v Argentini).⁴

Predstavljeno delo si torej želi ponuditi orientacijski okvir širšega raziskovalnega dela, ki je vključevalo in še naprej vključuje številne raziskovalce. Delo obenem prikazuje posebnost velikega osebnega prispevka Dusa h kolektivni raziskavi, ki sega dlje od njegove koordinacijske vloge. V krajšem uvodnem zapisu, ki sledi, bosta ti dve ravni – celovit pregled in njegov specifičen prispevek – združeni ravno v duhu, ki je bil od začetka prisoten v delu Dusa in celotne raziskovalne skupine.

Logika oblasti ponuja izviren način dojemanja (politične) filozofije, po katerem se ta istoveti – kakor se naslavlja v podnaslovu te knjige – kot točno določen način delovanja *zgodovine pojmov*. Pri določanju take perspektive se spajajo številni elementi, vendar sta med njimi dva odločilna (razloge zanju bom predstavil v nadaljevanju): po eni strani delo, ki ga je sredi 20. stoletja opravila nemška zgodovinska šola *Begriffsgeschichte* (glavni referenci sta Reinhart Koselleck in Otto Brunner), po drugi pa veliki nauk dialektičnih misli Platona, Fichteja in Hegla (trije filozofi, iz katerih izhaja Dusovo raziskovanje).

V taki filozofski praksi je mogoče prepoznati dva temeljna vzgiba, ki se osmišljata šele v navezavi drug na drugega: prvi, o katerem *Logika oblasti* obširno priča, je kritična analiza modernih političnih pojmov, drugi, ki se pojavi šele v zadnjem poglavju in bo zadobil natančnejšo razčlenitev v nadaljnjih Dusovih delih, poskuša izoblikovati nove kategorije za politično misel. Na podlagi take zastavitve poskušamo določiti obrise filozofske prakse, ne da

---

³ Omeniti moramo revije *Laboratorio politico* (1981–1983), *Il centauro* (1981–1986) in *Filosofia politica* (od 1987), v katerih se odvija soočanje padovanske skupine (in še posebej Dusa) z – med drugim – Mariom Trontijem, Massimom Cacciarijem, Robertom Espositom in Carlom Gallijem.

⁴ Trenutno najbolj produktivna raziskovalna sodelovanja se odvijajo z laboratorijem LIER ustanove EHESS (vodja Bruno Karsenti), z raziskovalno skupino *Historia y ontología del presente* (vodja José Luis Villacañas Universidades Complutense v Madridu) in s *Centro de investigaciones en historia conceptual* pri UNSAM Buenos Airesa (Claudio Ingerflom).

bi pri tem ponudili kaj več kot samó smernice. Bralcu besedila prepuščamo analitično poglobljanje v točke, ki jih bomo tu navedli.

Dusovo delo je izrazito usmerjeno k *razumevanju sedanjosti*, točneje temeljnih političnih pojmov, ki so bolj ali manj osnova tako današnjih ustavnih liberalno-demokratskih ureditev kot tudi splošnega razumevanja politike. Predmet analize so tri miselna sečišča, ki se nenehno medsebojno prepletajo: preučevanje *logike*, *geneze* in *aporij*.

Cilj je predvsem rekonstruirati *logiko* temeljnih političnih pojmov sodobnosti. Cilj analize sega dlje od površja velike raznolikosti ustavnih ureditev modernih držav in prav tako prehaja skrajne različne politično-ideoloških pozicij, ki se pojavljajo v javnih debatah. Izslediti hoče teoretsko čvrsto strukturo, ki je težko prepoznavna v svoji goli pojavnosti in jo večinoma nezavedno sprejemamo. Okvir je osnovan na nekaterih temeljnih pojmih, ki jih Duso obširno obdela; med njimi naj omenimo vsaj demokracijo (kot oblast ljudstva), suverenost (kot vir legitimnega vladanja), ljudstvo (kot kolektiven subjekt), predstavništvo (kot mehanizem avtorizacije), posameznika (kot logičen temelj politike), svobodo in enakost (kot značilnosti, ki določata posameznika). Orientirati se v smer razumevanja take logike zahteva vsaj dva koraka. Prvič, da različne pojme ne analiziramo posamično (sicer zapademo v nerazločna pojmovanja), temveč jih preučujemo v njihovem prepletanju. Drugič, da razlikujemo pojem od besede, v kateri se ta premika. Pojemovna analiza se ne umešča na isto raven kot analiza jezika in posledično nas tudi vračanje k etimologiji pelje na stranpoti (nazoren primer je izraza »demokracija«: prim. spodaj, 6. poglavje).

Orientacija raziskovalnega dela v prikazano smer ni enostavna, ni odvisna od inherentne težavnosti naloge (vsekakor prisotne), največja težava torej ni teoretske narave, temveč v porajanju tega, kar bi lahko imenovali subjektiven odpor (in ki bi lahko imel tudi določene psihoanalitične implikacije, čeprav Duso tega ni nikoli preučil). Pojemovna analiza zahteva določeno nagnjenost, da smo – z besedami samega Dusa – »pripravljeni vsaj v času refleksije ali branja preseči odnos, ki je običajen [...]: gre za odnos, ki ga zaznamujejo *prepričanja*, vera v *vrednote*, uporaba pojmov za oznanjanje drugim

in nam samim (kar nas pomirja) kulturne in idealne umeščeni.« (spodaj, Predgovor, str. 23). Vendar to ne pomeni, da prevzemamo opisno in nevrednostno gledišče, na katerega se pogosto sklicuje tako imenovana sodobna »politična znanost«. Ta, niti v vseh svojih izrazito različnih oblikah, ni sposobna (razen v redkih in dragocenih izjemah) razumevanja pojmov, ki jih sama uporablja, in se zadovolji s sklepanjem o vsebini iz splošnih in večinoma nerazločnih definicij. Še več, samo nasprotje (webrovskega izvora) med opisnim in normativnim odnosom še ne določa ravni, na kateri se giblje analiza, temveč je prej posledica iste logike, katero si analiza prizadeva razumeti (prim. spodaj, 2. poglavje).

Da bi določili logiko temeljnih političnih pojmov, moramo rekonstruirati njeno *genezo*. Trditev nosi s seboj takojšnjo implikacijo: taka logika ne določa nespremenljivega horizonta mišljenja politike, temveč izhaja iz določenega zgodovinskega trenutka. Tu lahko zlahka opazimo veliki vpliv nemške *Begriffsgeschichte* Reinharta Kosellecka in Otta Brunnerja. Njuno inovativno zgodovinopisno delo – postavljeno ob bok nič manj pomembnim figuram, kakor je Werner Conze – jasno cilja na rekonstrukcijo pojmovnega reda, ki je sprožil »dobo na pragu« (*Sattelzeit*), v kateri je prišlo do »die Auflösung der alten und die Entstehung der modernen Welt«⁵ – če se navežemo na znano Koselleckovo izjavo. Toda sprejetje nauka nemške *Begriffsgeschichte* s strani filozofske pojmovne zgodovine prinaša s seboj tudi vrsto sprememb in glavna med njimi zadeva določitev praga moderne dobe. *Begriffsgeschichte* predvsem zanima rekonstrukcija transformacij družbenih in ustavnih ureditev evrop-

---

⁵ R. Koselleck, »Einleitung«, v: *Geschichtliche Grundbegriffe: Historisches Lexikon zur politisch-sozialen Sprache in Deutschland*, O. Brunner, W. Conze, R. Koselleck (ur.), Stuttgart, Klett-Cotta, 1972–1997, zv. 1, str. XIII–XXVII, predvsem str. XIV. Za filozofsko pojmovno zgodovino je z metodološkega vidika prav tako zelo pomembno Koselleckovo delo *Vergangene Zukunft. Zur Semantik geschichtlicher Zeiten*, Suhrkamp, Frankfurt na Majni 1979, še bolj pa Brunnerjevo *Neue Wege der Verfassungs- und Sozialgeschichte*, Göttingen 1980, iz razlogov, ki jih na tem mestu ne morem predstaviti. O tem in na splošno o recepciji *Begriffsgeschichte* v Italiji, glej: S. Chignola, »Aspetti della ricezione della Begriffsgeschichte in Italia«, v: S. Chignola in G. Duso, *Storia dei concetti e filosofia politica*, FrancoAngeli, Milano 2008, str. 83–122.

skega sveta: če nemška šola upravičeno umešča tak trenutek na prelom med 18. in 19. stoletjem (1780–1850), filozofska pojmovna zgodovina, ki je usmerjena h genezi pojmovnega aparata, premakne prag nekoliko nazaj, na teoretsko obdobje tako imenovanega *modernega jusnaturalizma*, znotraj loka, ki od Hobbesa pripelje do Rousseauja in Kanta.

Osrednjo vlogo igra predvsem misel Thomasa Hobbesa, saj označuje rojstvo teoretskega jedra še danes razširjenega pojmovanja politike.⁶ Hobbesova teorija se vrti okoli vprašanja, kako se iz množstva posameznih subjektov tvori kolektivni subjekt. Odločilna Hobbesova novost je ravno aparat, ki omogoča ta prehod: pojem predstavništva. Ne gre zgolj za eno izmed teoretskih možnosti (v nasprotju s tradicionalnim pogledom, ki neposredno demokracijo zoperstavlja predstavništvu), temveč za *neizogibno* impliciran logični mehanizem samega izoblikovanja ljudstva kot kolektivnega subjekta, zato se v Dusovi analizi Hobbesov pojem političnega predstavništva (čeprav bi bilo točneje govoriti o pojmu pooblaščenja) izkaže za pravo gonilno silo moderne demokratične teorije, saj omogoča izoblikovanje ljudstva, edinega političnega subjekta, ki mu oblast legitimno pripada.

Lahko se vprašamo, ali je logične analize demokratičnih političnih pojmov res treba povezati z zgodovinsko analizo njihove geneze. Nujno je, ker nam to omogoča dojetje temeljne postavke: pojmi pridobijo svoj pomen v radikalni *negaciji* predhodnega praktično-političnega horizonta. Celotna hobbesovska teorija, ki jo bodo kasneje radikalizirali Rousseau in francoski revolucionarji, je osnovana na ideji, po kateri je vsako vladanje človeka nad človekom po sebi iracionalno, saj krši izvorno svobodo in enakost, ki sta lastni človekovi naravi. Posledično bo edini legitimiran subjekt posedovanja oblasti ljudstvo, ker samó v tem primeru vsak posameznik v zakonu, ki se mu mora podrediti, ne najde nič drugega kot svojo voljo, točneje voljo kolektivnega subjekta, v katerega se sam vpijuje. Edino sprejemljivo vodenje je *legitimno* vodenje, dokončno

---

⁶ Pri določanju Hobbesove vloge praga za moderno politično pojmovnost je bilo nedvomno odločilno kritično branje misli Carla Schmitta (prim. spodaj, 6. poglavje).

utemeljeno na volji kolektivnega subjekta, ki ga tvorijo ravno tisti, ki se mu morajo podrediti.

Ta teoretska zastavitev se kaže kot radikalna negacija pojmovanja političnega, predhodnega Hobbesu, kar Brunner poimenuje kot »rahlo aristotelsko« (spodaj, 1. poglavje, str. 45), ker najde to pojmovanje, čeprav skozi raznolike oblike in referenčne zgodovinsko-ustavne ureditve, svojo paradigmo v Aristotelovi *episteme politike*. Prejšnji horizont političnega se je gibal okoli vprašanja vladanja oziroma prav tega, kar si moderna politična teorija prizadeva ukiniti. Ker se je družba kazala kot notranje raznolika (torej pluralna), se je oblikovanje poenotene funkcije vlade zdelo neizogibno. Temeljno politično vprašanje zadeva ravno strukturiranost take funkcije, ki bo v različnih ustavnih ureditvah in v različnih naukih, ki si bodo skozi stoletja sledili, dobila zelo različne, med seboj celo nezdržljive odgovore. Od tu sledi vrsta »klasičnih« vprašanj: Katera je najboljša oblika vladavine? Kako se pravična vlada razlikuje od tiranske? Kakšen je odnos med vladarji in vladanimi? Ko govori Duso o »koncu vlade in rojstvu oblasti« (spodaj, 3. poglavje), trdi, da pojmovanje političnega, ki se izoblikuje pri Hobbesu, nastopi s ciljem odpraviti iz horizonta izkustva ustaljen red vprašanj: logični temelj enakosti in svobode cilja na odpravo obstoja vladanja, mehanizem legitimacije pa na formalno rešitev vprašanja pravičnosti.

Smisel analize *logike* in *geneze* političnih pojmov lahko zlahka napačno tolmačimo, če ne upoštevamo zadnjega, temeljnega sečišča analize, to so *aporije*. Iz do tu izpeljane razprave bi lahko morda sklepali, da si filozofska pojmovna zgodovina zastavlja nalogo opisovanja različnih dob: antično, osredotočeno na vprašanja vladanja, naj bi nasledila moderna doba, kjer prevladajo vprašanja o svobodi in legitimnosti. Čeprav je taka interpretacija filozofske pojmovne zgodovine razširjena tudi po Italiji,⁷ je v resnici povsem zavajajoča. Razloga sta dva in se med seboj prepletata. Prvič: v Dusovi analizi ni dveh različnih *teorij* (teorija vladanja in teorija oblasti), temveč sta dva povsem različna načina dojemanja odnosa med prakso in mišljenjem. Tako imenovana »moderna politična znanost«, ki se

---

⁷ Prim. npr. R. Esposito, »Storia dei concetti e ontologia dell'attualità«, v: *Filosofia politica*, 1/2006, str. 5–9.